
Unirea de la 1 Decembrie 1918 în zona Bistriței

Dorin DOLOGA

Cuvinte cheie: Bistrița-Năsăud, Unirea, unitatea spirituală, credenționale.

Keywords: Bistrița-Năsăud, Unirea, unité spirituelle, délégués,

Atunci când vorbim de Unirea de la 1 Decembrie 1918 o facem de obicei referindu-ne doar la momentul respectiv. În fapt ar trebui să avem în vedere un proces extins. Despre unitate putem vorbi încă din Evul Mediu. În perioada respectivă existau o serie de structuri instituționale relevante în acest sens. Mitropolia Ungrovlahiei își extindea autoritatea și asupra românilor transilvăneni. În mod asemănător, Mitropolia Moldovei își exercita autoritatea asupra românilor din Transilvania. În anul 1529 cetatea Bistriței împreună cu domeniul acesteia au intrat în stăpânirea domnului Moldovei, Petru Rareș.

Chiar dacă au fost de dimensiuni restrânse, comunitățile românești din zona Bistriței din Evul Mediu au avut și și-au dezvoltat propria spiritualitate. În anul 1761 comunitatea românească din mahalalele Bistriței număra 207 familii, cea din Iad (Livezile) 31 familii, cele din Beșineu (Viișoara) și Târpiu câte 12 familii, cele din Dipșa, Jelna și Monariu câte 11 familii, cea din Ghinda 10 familii, cea din Aldorf (Unirea) 9 familii, cea din Ferihaz (Albeștii Bistriței) 7 familii, cele din Budac (Budacu de Jos) și Dumitra câte 5 familii, iar cea din Jeica 2 familii¹. Dimensiunile comunităților românești erau reduse pentru că așezarea lor în zona Bistriței a fost restricționată. În anul 1509 viceregele Ungariei a interzis așezarea românilor la granițele Districtului Bistrița².

Printre cele mai vechi biserici din zona Bistriței se afla biserica de lemn din Sântioana, clădită în jurul anului 1560³, cea din Mărișelu, ridicată în jurul anului 1610⁴ și cea din Dumitrița, edificată în anul 1646⁵. În ceea ce privește satele din jurul Bistriței locuite în mare majoritate de către sași, românii din Vermeș au fost primii care au reușit să-și construiască o biserică în anul 1657⁶. În anul 1761 credincioșii români din Bistrița celebrau cultul divin într-o casă particulară, iar cei din Sigmir și Sângeorzul Săsesc (Sângeorzu Nou) în construcții improvizate⁷. Biserica greco-catolică de lemn din Bistrița a fost construită în perioada 1790-1792⁸.

---

1 Virgil Șotropa, „Contribuții la istoria bisericească”, în *Arhiva Someșană. Revistă istorică – culturală*, Nr. 21, Năsăud, 1937, p. 474.

2 Oskar Kisch, *Evenimentele mai importante din istoria Bistriței și a ținutului Nösen începând din vremea imigrării coloniștilor și până în prezent*, Bistrița, 1926, p. 35.

3 La ancheta din anul 1761 credincioșii declarau că biserica a fost construită înainte cu aproximativ 200 de ani – Virgil Șotropa, „Contribuții la istoria bisericească”, în *Arhiva Someșană. Revistă istorică – culturală*, Nr. 21, Năsăud, 1937, p. 472.

4 La ancheta din anul 1761 credincioșii declarau că biserica a fost construită înainte cu 150 de ani – Virgil Șotropa, „Contribuții la istoria bisericească”, în *Arhiva Someșană. Revistă istorică – culturală*, Nr. 21, Năsăud, 1937, p. 472.

5 La ancheta din anul 1761 credincioșii declarau că biserica a fost construită înainte cu 114 ani – Virgil Șotropa, „Contribuții la istoria bisericească”, în *Arhiva Someșană. Revistă istorică – culturală*, Nr. 21, Năsăud, 1937, p. 470.

6 Virgil Șotropa, „Soarta românilor din satele săsești”, în *Arhiva Someșană. Revistă istorică – culturală*, Nr. 18, Năsăud, 1936, p. 276.

7 Idem, „Contribuții la istoria bisericească”, în *Arhiva Someșană. Revistă istorică – culturală*, Nr. 21, Năsăud, 1937, pp. 467, 470.

8 Iosif Uilăcan, „Biserica românească din Bistrița – 1792”, în *Revista Bistriței*, vol. XXIII, 2009, p. 129.

Românii nu au avut biserici mai mari pentru că nu au fost lăsați. La început se așeza o masă lângă o cruce și se celebra slujba religioasă, nefiind nevoie de construcții monumentale decât mai târziu. Bisericile noastre au exprimat nu numai modestia acestui neam, ci și restricțiile la care am fost supuși. Încă din anul 1300 românii li s-a interzis să-și ridice case și biserici cu turn și clopote în incinta orașului Bistrița⁹.

Românii au reușit să se unească la 1 decembrie 1918 pentru că și-au păstrat ființa lor prin limbă și credință. Cuvântul Domnului i-a păstrat întregi pe români. Credința s-a exprimat prin limbă, inițial prin limba latină. La început din vorbă în vorbă, apoi prin manuscrise și în cele din urmă prin cartea tipărită. Imperiile din care românii ardeleni au făcut parte, au avut ca și limbă de comunicare tot limba latină. În Ardeal generații întregi s-au format după *Cazania lui Varlaam*¹⁰. Aceasta și-a îndeplinit menirea sa de „carte călătorească”. Încă din anul 1643 un exemplar din *Cazania lui Varlaam* se afla în satul Orheiu Bistriței¹¹. Alte exemplare din *Cazania lui Varlaam* se aflau la Mărișelu, la Sărata de unde apoi a ajuns la Măgurele, la Budacu de Sus de unde a ajuns apoi la Dumitrița iar ulterior la Simionești și la Jelna de unde a ajuns apoi la Simionești¹². Parohia greco-catolică din Bistrița dispunea de o *Evanghelie* tipărită la București în anul 1766, un *Octoih* tipărit la Târgoviște în 1712 și o *Cazanie* tipărită în afara arcului carpatic în 1728¹³. Parohia ortodoxă din Livezile deține un *Antologhion* tipărit la Râmnic în anul 1766, o *Cazanie* tipărită la București în 1768, un *Liturghier* tipărit la București în 1895 și *Noul Testament* tipărit tot la București în 1898¹⁴. Un *Apostol* tipărit la București în anul 1683 se afla la Sărățel¹⁵. În zona Bistriței întâlnim cărți tipărite în întreg spațiul românesc. Acest lucru ilustrează unitatea spirituală a acestuia.

Școlile prin care românii și-au dus veacul au fost școlile de pe lângă biserici. Înființată în anul 1825, Școala comunală greco-catolică din Bistrița¹⁶ a devenit în anul 1858 Școală confesională. Singurele școli care puteau funcționa în Imperiul habsburgic și apoi în Imperiul austro-ungar erau școlile confesionale. Educația a fost făcută de către preoți la școala satului. Poporul a învățat că trebuie să aibă credință în Dumnezeu și în patrie. Românii au reușit să realizeze Unirea de la 1 decembrie 1918 prin credința în Dumnezeu și în patrie. Unirea a fost realizată prin punerea în practică a acestei credințe de către elite împreună cu poporul.

Unitatea românească a avut mai multe etape. Limba și credința au născut unitatea românească, apoi au consolidat-o și au dus-o până la nivelul la care s-a aflat în anul 1918. De la 1848 și mai ales de la înființarea ASTREI, care a fost o școală pentru oamenii simpli, oamenii au fost conștientizați. Participanții la Marea Adunare de la Alba Iulia știau ceea ce fac, luând parte cu entuziasm la Unire.

Secolul al XIX-lea a fost supranumit secolul naționalismului. El a fost marcat de lupta națiunilor pentru libertate politică, unitate și independență. Mișcarea memorandistă a fost o amplă mișcare de solidaritate națională. Bistrițenii luat parte activă la întocmirea și răspândirea Memorandumului. La Conferința națională din 20-21 ianuarie 1892 care a decis înaintarea Memorandumului către Curtea de la Viena au fost aleși și bistrițenii Gavril Man și Dimitrie Ciuta. Printre membrii Comitetului Executiv care au decis tipărirea Memorandumului în limba română, maghiară, germană și franceză se aflau și bistrițenii Gherasim Domide, Gavril Tripon și Gavril Man¹⁷.

În luna octombrie 1918 a devenit evident că Puterile Centrale au pierdut războiul. La 20 noiembrie 1918 s-a publicat textul convocării pentru 1 decembrie 1918 a unei adunări naționale pentru a decide soarta ro-

9 Viorel Baci, *Catedrala Coroana. Viața religioasă în parohiile ortodoxe I, III și IV din Bistrița*, Editura Ioan Cutova, Bistrița, 2007, p. 30.

10 Mitropolitul Moldovei, Varlaam, a strâns într-o lucrare unitară vechile cazanii, care circulau în Țările Române în manuscris, traduse din grecește sau slavonește, le-a revizuit și le-a dat ca „dar” întregului popor român. Apărută la Iași în anul 1643, *Cazania* începe cu un „Cuvânt” adresat de către domnul Moldovei, Vasile Lupu, către „toată seminția românească de pretutindeni”. Urma apoi un „Cuvânt către cetitoriu” al mitropolitului. Din aceste două prefețe se desprinde ideea unității de neam și de limbă a românii din Moldova, Țara Românească și Transilvania.

11 Lazăr Ureche, „Carte românească veche în Județul Bistrița-Năsăud (sec. al XVII-lea) – Catalog”, *File de istorie*, vol. VI, Bistrița, 1989, p. 95.

12 *Ibidem*, pp. 98, 100, 101, 105.

13 Iosif Uilăcan, *op.cit.*, p. 131.

14 Arhivele Naționale Bistrița, Fond *Oficiul parohial ortodox român Livezile*, dosar 13, ff. 17 v, 18.

15 Lazăr Ureche, *op. cit.*, p. 113.

16 Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania*, Blaj, 1944, p. 148.

17 Traian Iuga, „Aspecte ale mișcării memorandiste în Județul Bistrița-Năsăud”, în *Revista Bistriței*, vol. VII, 1993, pp. 195-196.

mânilor și regulamentul pentru alegerea deputaților la această adunare. Deoarece s-a acționat sub presiunea timpului, s-a folosit structura electorală a fostului Imperiu austro-ungar. Nu mai exista timpul necesar pentru a se proceda alt-fel. Delegații la Adunarea Națională de la Alba Iulia au fost aleși în cercurile electorale Bistrița, Năsăud, Beclean și Teaca. Din Cercul electoral Bistrița făceau parte orașul Bistrița și comunele Aldorf (Unirea), Iad (Livezile), Dumitra, Tărpiu, Jelna, Petriș, Dorolea, Brașfalău de Jos (Blăjenii de Jos), Dumitrița, Ardan, Herina, Șieut, Monor, Șieu Mare, Șomfalău (Sărata), Nușfalău (Mărișelu), Beșineu (Viișoara), Lechința, Sângeorzul Săsesc (Sângeorzu Nou), Vermeș, Dipșa, Ferihaz (Albeștii Bistriței) și Budacu Săsesc (Budacu de Jos)¹⁸.

Ceea ce s-a urmărit îndeosebi a fost reprezentativitatea acestor delegați. La adunarea Cercului electoral Bistrița din 26 noiembrie 1918 s-au ales un număr de cinci delegați la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia: Gavril Tripon, Dionisie Login, Petre Poruțiu, toți trei avocați în Bistrița, Mihai Doroftei, agricultor din Bistrița și Ioan Cotoc, agricultor din Mărișelu¹⁹. Acești delegați au primit mandate, numite credenționale, pentru a reprezenta comunitățile care făceau parte din Cercul electoral Bistrița la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918, unde au votat unirea Transilvaniei cu România. Credenționalul Cercului electoral Bistrița a fost semnat de către președintele Consiliului Național Român al Comitatului Bistrița-Năsăud, Gavril Tripon, secretarul Ioan Lazăr și de către Ion Griga, Alexandru Popovici, Emil Butuza, Gavril Hordoan, Pavel Felecan, Sever Groza, Vasile Jeican, Ioan Roman, Nicolae Ianul, Florin Nistor, Simeon Tanco, Dumitru Drăgan, Iuliu Popa, George Gherman, Mihăilă Spic, George Lazăr, Isidor [...], Ioan Grecu, Pompei [...], Vasile Nașcu, Simeon Vișan, Ioan Turcu, Ion Bălan, Ion Telcean, Simeon Negrea, Flore Lolici, Victor Mureșan, Ion Moșuț, Flore Pop, Vasile Păcurariu, G. Platon, George Iarcu, Ion Timariu, Ioan Gherman, George Goțea, Ioan Mihăilă²⁰.

Românii au participat cu entuziasm la Marea Adunare de la Alba Iulia, dorind să împlinească idealul național și exprimându-și speranța într-o viață mai bună. Astăzi trebuie să așteptăm încă roadele marelui act istoric de la 1 decembrie 1918. Secolul al XX-lea a fost marcat de evenimente istorice dificile pentru poporul român, așa cum a fost al doilea război mondial și perioada comunistă. Oricât de greu ne-ar fi fost însă în această ultimă sută de ani, a fost mai bine decât în cei o mie de ani de dinainte de anul 1918, când românii au fost siliți să se descurce așa cum au putut.

Unirea o realizăm în fiecare zi. Ea trebuie onorată cu o activitate în favoarea țării, pentru dezvoltarea ei economică, politică, socială, culturală. Adevărata sărbătoare trebuie să fie în sufletele noastre și în atitudinea noastră, manifestată prin muncă responsabilă pentru întărirea țării.

18 *Gazeta Oficială*, Nr. 54 din 13.09.1919, p. 540.

19 Ion Popescu-Puțuri, Ștefan Pascu (coordonatori principali), *1918 la Români. Documentele Unirii. Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918*, vol. VIII, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 78.

20 *Ibidem*, p. 78.

Unirea de la 1 Decembrie 1918 în zona Bistriței

(Rezumat)

Între românii din regiunea Bistrița și Vechiul Regat al României a existat o unitate spirituală. Cei cinci delegați ai cercului electoral Bistrița au fost trimiși la Adunarea Mare din Alba Iulia. Cu mandatele lor, numite „credenționale”, au votat unificarea Transilvaniei cu România.

L'Unification de 1 Décembre 1918 dans la région de Bistrița

(Résumé)

Entre les Roumains de la région de Bistrița et de l'Ancien Royaume de Roumanie il y avait une unité spirituelle. Cinq délégués du Cercle électoral de Bistrița ont été envoyés à la Grande Assemblée à Alba Iulia. Avec leurs mandats, appelés „credenționale”, ils ont voté l'unification de la Transylvanie avec la Roumanie.